

Językowo-kulturowy obraz Ducha Świętego utrwalony w dyskursie protestantów pentekostalnych

1. Uwagi wstępne

Niniejszy artykuł stanowi próbę rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu Ducha Świętego utrwalonego w dyskursie religijnym protestantów pentekostalnych. Ze względu na to, że polski protestantyzm jest niezwykle zróżnicowany denominacyjnie, istnieje wiele typów dyskursów religijnych, którymi posługują się jego wyznawcy. Dlatego też, niniejsze rozważania zawęziłam do dyskursu przedstawicieli tak zwanego protestantyzmu pentekostalnego, czyli członków Kościołów, których religijność oparta jest na doświadczeniu chrztu Duchem Świętym i na praktyce darów duchowych¹. Należy dodać, że w Kościołach tych Trzecia Osoba Trójcy Świętej, w porównaniu do pozostałych Kościołów protestanckich, została znacznie bardziej dowartościowana².

Rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu Trzeciej Osoby Boskiej dokonałam na podstawie analizy 22 stałych, powtarzalnych połączeń wyrazowych, zebranych w toku obserwacji uczestniczącej prowadzonej wśród członków Kościoła Zielonoświątkowego w RP i Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej.

Pod pojęciem stałych połączeń wyrazowych rozumiem nie tylko frazemy i związki frazeologiczne³, ale także wypowiedzi, które nie są twórcze, tworzone co prawda swobodnie według reguł, ale czasem odtwarzane, niejako gotowe (może w kilku wersjach) do użycia w określonych sytuacjach komunikacyjnych. Także te połączenia wyrazowe, za R. Grzegorzycową, uznaję za jednostki leksykalne⁴.

Z kolei za J. Bartmińskim przyjmuję, że językowy obraz świata to potoczna interpretacja rzeczywistości dokonywana przez daną społeczność w pewnym momencie historycznym, utrwalona w języku, którym się ona posługuje. W analizie będę zatem posługiwała się terminami *konceptualizacja/ myślowe ujęcie* oraz *językowe ujęcie* Ducha Świętego. Owo językowe ujęcie wskazuje zatem na myślowy sposób ujmowania danego wycinka rzeczywistości. Rekonstrukcja językowego obrazu świata możliwa jest na podstawie

¹ Por. Pasek 1992, 10.

² Por. Pasek 1992, 40.

³ Pojęcia te rozumiem za A. Pajdzińską i A. Lewickim (por. 2001, 315; 319).

⁴ Por. Grzegorzycowa 1995, 68 – 71.

analizy tego, co w danym czasie jest stałe w języku (struktury gramatyczne, słownictwo, kliszowane teksty)⁵. Do określenia *językowy* dodaję człon *kulturowy*, ponieważ język jest ściśle związany z kulturą danej społeczności. J. Bartmiński podkreśla, że wyznacznikami językowego obrazu świata są także dane „przyjęzykowe”, na które składa się właśnie to, co kulturowe: wspólna nadawcy i odbiorcy, utrwalona społecznie wiedza o świecie, a także towarzyszące tej wiedzy przekonania i wierzenia oraz skonwencjonalizowane zachowania. Bez nich porozumiewanie się nie byłoby możliwe⁶. W wypadku protestantów pentekostalnych danymi „przyjęzykowymi” są zatem protestanckie doktryny religijne oraz wynikające z nich przekonania i zachowania w sytuacjach bezpośrednio i pośrednio związanych z *sacrum*⁷. W mojej analizie staram się zatem odwoływać także do nich.

Pod pojęciem dyskursu rozumiem, za M. Wojtak, wzorzec zdarzenia komunikacyjnego i sposób jego realizacji, aktualizacji. Dyskurs to zatem praktyka komunikacyjna modelowana we wzorcu i dynamizowana, modyfikowana w realizacjach⁸. Przyczyną uznania przedmiotu mojej analizy za dyskurs jest to, że poza grupą protestantów pentekostalnych określone strategie dyskursywne (czyli spojrzenie nadawcy lub/i odbiorcy tekstu na przedstawiony świat) nie działają. Wspólnotę dyskursywną stanowi bowiem jedynie wspomniana grupa – ludzie o wspólnej tradycji, pamięci, odwołujący się do wspólnych doktryn⁹.

Wydaje się, że językowy obraz świata można rekonstruować na podstawie analizy wspomnianego dyskursu właśnie dlatego, że dyskurs ten aktualizuje się w postaci stałych połączeń wyrazowych, w których utrwalony jest językowy obraz świata¹⁰.

⁵ Por. Bartmiński 2009, 12.

⁶ Por. Bartmiński 2009, 14.

⁷ Używając określenia „sytuacje bezpośrednio związane z *sacrum*” mam na myśli sytuacje sprawowania kultu religijnego, zaś „sytuacje pośrednio związane z *sacrum*” to określone zachowania w codziennych sytuacjach (także językowe).

⁸ Por. Wojtak 2011, 71.

⁹ Pojęcie *strategii dyskursywnej* przytaczam za J. Labochą (por. 2008, 62), zaś termin *wspólnota dyskursywna* za H. Grzmił-Tylutki (por. 2010, 11).

¹⁰ Szerzej na temat zjawiska stałych połączeń wyrazowych obecnych w mowie protestantów pisze N. Modnicka w artykule pt. „Nie jestem z tego świata” – *czyli o osobliwościach mowy protestantów ewangelikalnych* [w:] *Protestancka kultura słowa*, pod red. Z. Paska, Kraków, s. 212 – 226.

Trzeba także podkreślić, że protestanci pentekostalni używają pewnego rodzaju dyskursu religijnego nie tylko w sytuacjach bezpośrednio związanych z sacrum, a więc w czasie sprawowania obrzędów, ale także wtedy, gdy w codzienności wypowiadają się o sacrum. W swoim artykule skupiłam się właśnie na analizie stałych połączeń wyrazowych używanych w codziennych rozmowach.

Rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu Ducha Świętego dokonałam odwołując się do etymologii stałych wielowyrazowych jednostek leksykalnych oraz analizy zarówno ich budowy, jak i znaczeń. Semantykę tych stałych połączeń wyrazowych ustalałam w oparciu o wywiady z członkami wspomnianych Kościołów pentekostalnych. Brałam także pod uwagę znaczenia schematów składniowych badanych wyrażen i zwrotów lub semantykę słów będących ich ośrodkami w polszczyźnie ogólnej.

Analizując etymologię stałych połączeń wyrazowych, założyłam, że jednostki leksykalne mogą powstawać w oparciu o trzy źródła: najpopularniejszy wśród protestantów przekład Pisma Świętego, czyli Biblię warszawską (1975), najpoczytniejsze wśród protestantów anglojęzycznych tłumaczenie Biblii, New International Version (1978) oraz o język angielski. Zdaję sobie również sprawę z tego, że na dyskurs protestantów pentekostalnych wpływ może mieć także Biblia gdańska (1632), najpopularniejsze spośród starszych tłumaczeń Biblii wśród protestantów, a także starsze przekłady angielsko-, niemiecko- i rosyjskojęzyczne oraz język niemiecki i rosyjski. Prowadząc obserwacje nie skupiałam się jednak na najstarszym pokoleniu protestantów, co może być przyczyną tego, że nie zauważyłam wpływów tych tłumaczeń Biblii oraz wspomnianych języków na jednostki leksykalne, które badałam¹¹.

Semantyka stałych formuł językowych ustalona została na podstawie rozmów z około 40 przedstawicielami wspomnianych Kościołów pentekostalnych. Na tej postawie umieściłam zebrane jednostki leksykalne w 2 polach semantycznych¹²: jednostki leksykalne

¹¹ Wpływ Biblii na dyskurs religijny protestantów pentekostalnych ma zapewne miejsce ze względu na jedną z podstawowych doktryn protestantyzmu, zasadę *sola scriptura*, zgodnie z którą Biblię uważa się za ostateczny autorytet przy jednoczesnym odrzuceniu wszelkich tradycji. Język angielski oddziałuje na omawiane stałe połączenia wyrazowe, gdyż polscy protestanci często kontaktują się z tymi zachodnimi, zaś języki rosyjski i niemiecki – ze względu na genezę polskich Kościołów zielonoświątkowych.

¹² Za R. Tokarskim przyjmuję, że pole semantyczne to uporządkowana grupa wyrazów powiązanych przynależnością do wspólnej kategorii znaczeniowej (por. Tokarski 2001, 362). Elementem wiążącym wyrazy jest zatem wspólny dla nich wszystkich komponent znaczeniowy (por. Tokarski 1984, 86). Ponadto jedna

związane z komunikacją Trzeciej Osoby Boskiej z człowiekiem oraz wyrażenia, zwroty i frazy dotyczące ponadnaturalnego działania Ducha Świętego.

W części zebranych jednostek leksykalnych Trzecia Osoba Boska jest agensem, w pozostałych zaś patiensem. W podsumowaniu niniejszej analizy chciałabym zatem odpowiedzieć na 3 pytania:

- 1) Kim/ czym w ujęciu językowym jest Duch Święty?
- 2) Jakie cechy Ducha Świętego wyłaniają się z Jego językowo-kulturowego obrazu?
- 3) Jakie możliwości i funkcje Ducha Świętego można wyróżnić na podstawie analizy tych stałych zwrotów używanych przez protestantów pentekostalnych, które dotyczą Trzeciej Osoby Boskiej?

2. Analiza konkretnych jednostek leksykalnych

2.1. Jednostki leksykalne związane z komunikacją Ducha Świętego z człowiekiem

Na podstawie wywiadów z członkami wspomnianych Kościołów pentekostalnych stałe jednostki leksykalne związane z komunikacją Ducha Świętego z człowiekiem zakwalifikowałam do dwóch mniejszych pól semantycznych: pierwsze związane jest z nadawaniem komunikatów przez Ducha Świętego, drugie z ich odbieraniem przez ludzi.

2.1.1. Jednostki leksykalne związane z przypominaniem człowiekowi przez Ducha Świętego o wypełnianiu ogólnej woli Bożej lub związane z komunikowaniem szczegółowej woli Bożej¹³

Przypatrując się stałemu połączeniu wyrazów *Duch Święty mówi do kogoś, że...*, można stwierdzić, iż protestanci pentekostalni konceptualizują Trzecią Osobę Trójcy Świętej jako Kogoś, kto posługuje się pewnego rodzaju językiem. Z rozmów z nimi wynika, że uważają oni Ducha Świętego za zdolnego do mówienia do człowieka zarówno za pomocą

jednostka leksykalna może należeć do wielu pól semantycznych, a w obrębie jednego pola semantycznego można wyróżnić różne relacje semantyczne (por. Tokarski 2001, 64).

¹³ Ogólna wola Boża to wszelkie wskazówki odnośnie sposobu życia, które zawarte są w Biblii, zaś szczegółowa wola Boża dotyczy decyzji takich jak wybór konkretnego zawodu, przeprowadzenie się do innego kraju itp.

głosu słyszalnego tylko przez nich, obrazów stanowiących pewne umysłowe wyobrażenia, poprzez refleksje nachodzące ich w czasie lektury Pisma Świętego, jak i przy użyciu pewnych zdarzeń, będących inspiracją do refleksji nad określonymi dziedzinami życia¹⁴. Odpowiedniejsze znaczeniowo wydawałoby się tu użycie czasownika *komunikuje*, jednak zapewne ze względu na to, że formy tej rzadko używa się w języku potocznym¹⁵, we wspomnianej jednostce leksykalnej funkcjonuje wyraz *mówić*.

Jednostki leksykalne *Duch Święty kogoś prowadzi* oraz *prowadzenie Ducha Świętego* wskazują na zdolność Trzeciej Osoby Boskiej do prowadzenia człowieka w wypełnianiu woli Bożej. Analiza tych stałych połączeń wyrazowych dowodzi zatem, że wspomniana grupa konceptualizuje Ducha Świętego jako przewodnika człowieka.

Wydaje się także, że Duch Święty jest ujmowany myślowo przez protestantów pentekostalnych jako Ten, kto wywiera pewnego rodzaju nacisk na daną osobę po to, by wypełniała ona wolę Bożą. Świadczą o tym stałe formuły językowe *Duch Święty przynagla kogoś, żeby...* oraz *przynaglenie od Ducha Świętego*. Według *Słownika języka polskiego* (red. M. Szymczak) *przynaglić* to bowiem 'pobudzić, skłonić, zmusić kogoś do pośpiechu, do śpieszenia się'¹⁶. Trzeba jednak podkreślić, że, zdaniem badanych, wykonywanie Bożych zamierzeń to najlepszy sposób na przeżycie życia. W związku z tym, wspomniana presja stosowana jest dla ich dobra. Wydaje się bowiem, że *patiens* zwrotu *ktoś przynagla kogoś, żeby...* to osoba ociągająca się z wykonaniem czynności, o której mowa w zdaniu podrzędnym.

Przypatrując się stałemu połączeniu wyrazów *Duch Święty przekonuje kogoś do zrobienia czegoś, żeby coś zrobił*, można stwierdzić, że Trzecia Osoba Trójcy Świętej ma zdolność wpływania na człowieka także przez nakłanianie go do zrobienia czegoś. Z tej jednostki leksykalnej wyłania się obraz Ducha Świętego jako Istoty cierpliwej, gdyż przekonywanie to czynność o charakterze procesualnym.

Rekonstruując językowo-kulturowy obraz Ducha Świętego, można zauważyć, że Trzecia Osoba Trójcy Świętej posiada funkcje związane zarówno z uświadamianiem człowiekowi, iż ma on grzeszną naturę, jak i z uwrażliwianiem go na konkretne grzechy, które popełnił. Etymologia stałego połączenia wyrazowego *Duch Święty przekonuje kogoś o grzechu* wiąże się zapewne z werselem z J 16, 8: *A On, gdy przyjdzie, przekona świat*

¹⁴ Zdarzeniami takimi mogą być na przykład rozmowa z jakąś osobą czy bycie świadkiem wypadku samochodowego.

¹⁵ Analizując omawiany dyskurs zauważyłam, że jedną z jego cech jest potoczność.

¹⁶ SJP 1979, 1048.

*o grzechu i o sprawiedliwości i o sądzie*¹⁷. Ten fragment biblijny według członków Kościołów reformowanych dotyczy wpływu Trzeciej Osoby Trójcy Świętej na ludzi będących jeszcze przed doświadczeniem tak zwanego duchowego przełomu stanowiącego dla protestantów moment stania się chrześcijaninem¹⁸. Duch Święty jest więc Istotą, której działanie wydaje się konieczne, aby dana osoba mogła zostać zbawiona.

W odmianie dyskursu religijnego używanej przez protestantów pentekostalnych występuje także jednostka leksykalna *Duch Święty pokazuje komuś grzech*. Trzecia Osoba Trójcy Świętej potrafi zatem zwrócić danemu człowiekowi uwagę na winę, którą popełnił, stwarzając mu warunki do zachowania czystości duchowej. W Biblii warszawskiej zwrot zbieżny ze sformułowaniem *pokazywać komuś dany grzech* występuje jedynie w Job 13, 23: [...] *ujawnij mój występki i grzech*, co w Biblii New International Version brzmi *show me my sin* ('pokaż mi mój grzech'). Wydaje się jednak, że księga Joba nie cieszy się szczególną popularnością wśród protestantów pentekostalnych. Warto zatem zastanowić się nad tym, czy podobne zwroty pojawiają się w księdze Psalmów, która jest chyba najczęściej cytowana przez członków Kościołów reformowanych. Występują w niej następujące słowa: *wskaż mi drogę, którą mam iść* (Ps 143, 8) oraz *wskaż mi drogi swoje* (Ps 25, 4). W New International Version wersety te brzmią kolejno: *show me the way I should go* ('pokaż mi drogę, którą powinienem iść') oraz *show me your ways* ('pokaż mi Twoje drogi'). Trzeba dodać, że *droga* oznacza w tym miejscu wolę Bożą. Zwrot *pokazywać komuś drogę* związany jest ze wskazaniem danej osobie właściwego kierunku lub poprowadzeniem jej dokądś. Został on tu zatem użyty metaforycznie. Można by więc sparafrazować wspomniane wersety słowami 'powiedz mi, jak mam postępować'. Być może, analogicznie do tego zwrotu protestanci pentekostalni stosują sformułowanie zawierające treść 'powiedz mi, jak nie mam postępować', czyli *pokaż mi mój grzech*. Czasownik *pokazywać* posiada także znaczenie 'wskazywać, demonstrować'. To ono byłoby więc bliższe znaczeniu podanemu przez badanych, związanemu z uwrażliwianiem kogoś na dany grzech. Prawdopodobne wydaje się zatem, że konstrukcja związana ze wskazywaniem drogi lub metaforycznie, sposobu postępowania została zastosowana także w stosunku do wyrażania przekonania dotyczącego uwrażliwiania danej osoby na jej grzechy.

¹⁷ Por. Wykaz skrótów biblijnych.

¹⁸ Termin duchowy przełom stworzyłam na podstawie rozważań dotyczących nawrócenia Z. Paska (por. Pasek 2004, 68).

2.1.2. Jednostki leksykalne nazywające odbieranie komunikatów od Ducha Świętego, dotyczących ogólnej i szczegółowej woli Bożej, a następnie życie zgodnie z nimi

Jednostka leksykalna *mieć Ducha Świętego* ma najprawdopodobniej pochodzenie biblijne. W Piśmie Świętym istnieją wersety, które mówią o tym, że Duch Święty został dany wszystkim wierzącym. Najbardziej znany wśród protestantów wydaje się ten z Rz 5, 5: *A nadzieja nie zawodzi, bo miłość Boża rozlana jest w sercach naszych przez Ducha Świętego, który nam jest dany*. Warto zwrócić uwagę na to, że podobnie jak w omówionym powyżej stałym połączeniu wyrazowym *Duch Święty mówi do kogoś, że...* został tutaj zastosowany czasownik, który nie zawiera w sobie podniosłości (*mieć*), co prawdopodobnie dowodzi tego, że protestanci pentekostalni konceptualizują sferę działalności Trzeciej Osoby Boskiej jako nie noszącą znamion dostojności. Analizując jednostkę leksykalną *mieć Ducha Świętego* w kontekście wersetu z Rz 5, 5, znaczenie czasownika *mieć* trzeba rozumieć jako 'być wyposażonym w coś'. Odwołując się do schematu walencyjnego zwrotu *mieć coś*, Duch Święty jest w niej uprzedmiotowiony, a zatem podrzędny wobec człowieka.

Także na podstawie analizy stałych jednostek leksykalnych *otwierać/ otworzyć się na działanie Ducha Świętego* i *pozwolić Duchowi Świętemu działać w swoim życiu*, można stwierdzić, że Trzecia Osoba Trójcy Świętej jest konceptualizowana jako Ktoś w pewnym stopniu podległy człowiekowi. Trzeba dodać, że biorąc pod uwagę czasownik *działać*, jawi się Ona jako Istota aktywna. Ważne jest jednak to, że aktywność ta niczego nie wymusza na człowieku. Dana osoba musi bowiem sama wyrazić zgodę na działanie Ducha Świętego w swoim życiu, co podkreślają czasowniki: *otwierać się*, który ma znaczenie 'zaczynać być dostępnym'¹⁹ i *pozwalać*, czyli 'zgodzić się, przystać na coś, przychylić się do czyjejś prośby, zezwolić'²⁰. Podobna treść została wyrażona w jednostkach leksykalnych *dać się/ pozwalać się prowadzić Duchowi Świętemu* i *poddawać się prowadzeniu Ducha Świętego*. Istotne jest zatem to, że w ujęciu językowym Trzecia Osoba Trójcy Świętej respektuje wolną wolę człowieka, daje mu wolność w podjęciu decyzji odnośnie poddania się Jej prowadzeniu. Trzeba także dodać, że czasownik *pozwalać* zawiera w swoim znaczeniu to, że ktoś wcześniej chciał coś zrobić, nie mógł jednak zrealizować swego zamiaru, gdyż nie pozwolono mu na to. Duch Święty to zatem Istota, która pragnie działać w życiu osób wierzących, jednak Jej aktywność zależy od decyzji podejmowanej indywidualnie przez każdego człowieka. Poza

¹⁹ WSPP 2012, 735.

²⁰ SJP 1979, 892.

tym należałoby podkreślić, że jedną z podstaw protestantyzmu jest doktryna o predestynacji. Według niej dana osoba jest z góry przeznaczona na zbawienie lub potępienie. Możliwość podejmowania decyzji przez człowieka jest zatem bardzo ograniczona. Wydaje się jednak, że w języku przedstawia się to inaczej, prawdopodobnie ze względu na to, że do podjęcia decyzji często nawołują kaznodzieje oraz na wszechobecność haseł marketingowych, podkreślających panowanie człowieka nad poszczególnymi dziedzinami życia. Widać zatem, że do dyskursu religijnego protestantów pentekostalnych w pewnym stopniu przenikają także hasła reklamowe.

Stałe połączenie wyrazów *polegać na Duchu Świętym* wskazuje na to, iż w ujęciu myślowym, Trzecia Osoba Boska to Ktoś mądrzejszy od człowieka, dlatego można zdać się na Jej polecenia w kwestii wypełniania woli Bożej. Według *Słownika języka polskiego*, *polegać* to bowiem ‘ufać komuś, mieć w kimś oparcie, liczyć na kogoś lub na coś nie obawiając się zawodu’²¹.

Do omawianego pola semantycznego zaliczyłam także jednostkę leksykalną *stuchać (głosu) Ducha Świętego*. Protestanci pentekostalni konceptualizują zatem Ducha Świętego jako Kogoś, kto posiada głos, posługuje się pewnego rodzaju językiem.

Gasić/ zasmucać Ducha Świętego jest natomiast niewątpliwie stałą formułą o pochodzeniu biblijnym. Według badanych oznacza ona ‘lekceważyć to, co w mniemaniu protestantów pentekostalnych jest głosem Ducha Świętego, nie wypełniać woli Bożej’. Polecenie *Ducha nie gasić* zawarte jest w 1 Tes 5, 19, zaś *A nie zasmucajcie Bożego Ducha Świętego* [...] w Ef 4, 30. Ze stałego ciągu wyrazów, w którym opcjonalnie występuje słowo *zasmucać* można wysnuć wniosek, że Duch Święty jest postrzegany przez protestantów pentekostalnych jako Osoba posiadająca uczucia. Warto przyjrzeć się także leksemowi *gasić*. Posiada on kilka znaczeń²²:

- 1) ‘powodować, by coś przestało się palić, świecić, wyłączyć coś’,
- 2) ‘powodować blednięcie, ciemnienie czegoś’,
- 3) ‘przewyższać, zaćmiewać’,
- 4) ‘zaspokajać pragnienie’,
- 5) ‘tłumić, osłabiać, uśmierzać’,
- 6) ‘pozbawiać pewności siebie, zbijać z tropu’.

Zgodnie z pierwszym i drugim znaczeniem, a także, odwołując się do fragmentu biblijnego

²¹ SJP 1979, 780.

²² SWJP 1998, 266.

z Dz 2, 1 – 3, w którym Duch Święty przedstawiony został jako ogień, można by stwierdzić, że protestanci pentekostalni konceptualizują Trzecią Osobę Boską jako wspomniany żywioł. Być może taka metaforyzacja wskazuje na to, że Jej działanie jest gwałtowne. Czwarte ze wskazanych znaczeń słowa *gasić*, zważywszy na definicję jednostki leksykalnej *gasić Ducha Świętego* wskazanej przez badanych, z pewnością nie dotyczy semantyki tego czasownika w omawianym połączeniu wyrazowym. Odwołując się do definicji podanej przez badanych, można stwierdzić, że będziemy tu mieć do czynienia ze znaczeniem wyrażonym w powyższym punkcie piątym i szóstym, a zatem z tłumieniem działania Ducha Świętego w czyimś życiu. Wydaje się, że w zdaniu *Ktoś tłumii/ pozbawia pewności siebie/ zbija z tropu kogoś* *patiens* jest słabszy niż *agens*. W omawianej jednostce leksykalnej Duch Święty został zatem przedstawiony jako ktoś słabszy od człowieka. Trzeba jednak podkreślić, że to stałe połączenie wyrazowe ma w dyskursie protestantów pentekostalnych negatywną konotację. To Trzecia Osoba Trójcy Świętej jako ogień, żywioł powinna panować nad człowiekiem. Ciekawe jest także to, że w omawianym zwrocie został zastosowany czasownik w aspekcie niedokonanym. Mówiąc metaforycznie, Ducha Świętego nie da się zgasić, a więc nie można na zawsze uniemożliwić Mu działania w życiu wierzącej osoby.

Warto przyrzeć się także stałej jednostce leksykalnej *coś* [działanie związane z daną służbą] *jest z Ducha*. Jej znaczenie wiąże się z wypełnianiem szczegółowej woli Boga w kwestii tak zwanej służby²³. Duch Święty to zatem Ktoś, kto daje wskazuje człowiekowi na miejsce jego aktywności w Kościele.

2.2. Jednostki leksykalne związane z ponadnaturalnym działaniem Ducha Świętego

W kolejnym polu semantycznym, obejmującym jednostki leksykalne związane z ponadnaturalnym działaniem Ducha Świętego, można wyodrębnić 2 mniejsze pola: pierwsze, zawierające jednostki związane z umożliwianiem przez Ducha Świętego komuś wykonywanie/ wykonanie czegoś i drugie, do którego zaliczyłam jednostki leksykalne związane ze spektakularnymi objawami działania Ducha Świętego.

²³ Służba to wszelkie działania podejmowane przez człowieka dla dobra Kościoła rozumianego jako wspólnota, do której należy. Działania te mogą obejmować na przykład śpiew w czasie nabożeństwa, prowadzenie zajęć biblijnych dla dzieci czy głoszenie kazania.

2.2.1. Jednostki leksykalne związane z umożliwianiem przez Ducha Świętego komuś wykonywanie/ wykonanie czegoś

W tym polu semantycznym umieściłam jednostkę leksykalną *dokonywać czegoś w Duchu Świętym/ robić coś w Duchu Świętym*. W Biblii warszawskiej sformułowanie to występuje dość często jako: *powiedzieć w Duchu Świętym* [prorokować] (Mk 12, 36), *rozradować się w Duchu Świętym* (Łk 10, 21), *przemawiać w Duchu Świętym* (1 Kor 12, 3), *zwiastować ewangelię/ opowiadać radosną nowinę w Duchu Świętym* [mówić innym o konieczności doświadczenia duchowego przełomu] (1 Tes 1,5 i 1 P 1, 12), *modlić się w Duchu Świętym* (Jud 1, 20). Prawie wszystkie wymienione zwroty (oprócz *rozradować się w Duchu Świętym*) dotyczą sytuacji, w których Duch Święty powodował, że dana osoba była w stanie podjąć działania, które przekraczały jej możliwości.

Z umożliwieniem podjęcia konkretnego działania wiąże się także zwrot *być napętnionym/ wypełnionym Duchem Świętym*. Sformułowanie *być napętnionym Duchem Świętym* występuje w Biblii między innymi w wersecie Łk 1, 15. Wiązałoby się ono z konceptualizacją Ducha Świętego jako substancji sypkiej lub ciekłej.

2.2.2. Jednostki leksykalne związane ze spektakularnym działaniem Ducha Świętego²⁴

Drugim, mniejszym polem w obrębie tego dotyczącego ponadnaturalnego działania Ducha Świętego jest pole związane ze spektakularnymi objawami działania Trzeciej Osoby Trójcy Świętej.

Za jedną z jednostek wchodzących w skład tego pola można uznać konstrukcję *czuć/ odczuwać (obecność) Ducha Świętego*. Ta jednostka leksykalna odzwierciedla przekonanie protestantów pentekostalnych, że to, co robi Duch Święty może być odczuwane emocjonalnie. Stąd też można wywnioskować, że protestanci pentekostalni językowo charakteryzują Ducha Świętego jako Osobę, która ma wpływ na sferę emocji człowieka.

Innym stałym sformułowaniem, które również umieściłam we wspomnianym polu semantycznym jest *podczas danego spotkania chrześcijan było namaszczenie (Ducha Świętego)*, oznaczające, że jego uczestnicy mogli doświadczyć spektakularnych przejawów działania Ducha Świętego. Ciekawe jest to, że namaszczenie w Biblii nigdy nie wiąże się

²⁴ Pod pojęciem spektakularne działanie Ducha Świętego rozumiem tak zwane charyzmaty, czyli glosolalia, prorokowanie, uzdrawianie chorych i inne. Szerzej na ten temat pisze Z. Pasek (1992, 56 – 85).

z widzialnymi znakami obecności Trzeciej Osoby Trójcy Świętej. Warto jednak zaznaczyć, że słowo *namaszczone* oznacza ‘podniosły, uroczysty, pełen dostojeństwa’²⁵. To stałe połączenie wyrazowe dowodziłoby zatem, że w ujęciu językowym sfera działalności Ducha Świętego zawiera w sobie podniosłość.

Kolejną jednostką leksykalną związaną z efektywnym działaniem Trzeciej Osoby Boskiej jest *manifestacja Ducha Świętego*. Słowo *manifestacja* oznacza ostentacyjne okazywanie czegoś, demonstrację²⁶. Dla protestantów pentekostalnych spektakularne charyzmaty Ducha Świętego są zatem potwierdzeniem Jego istnienia lub obecności w danym miejscu.

Do omawianej grupy stałych formuł można zaliczyć także jednostkę leksykalną *wylanie Ducha Świętego*. Związana jest ona z werselem z J1 3, 1: *A potem wyleję mojego Ducha na wszelkie ciało, i wasi synowie i wasze córki prorokować będą, wasi starcy będą śnili, a wasi młodzieńcy będą mieli widzenia*, powszechnie znanym i odnoszonym przez protestantów pentekostalnych do naszych czasów. Wzorując się na Piśmie Świętym wspomniana grupa konceptualizuje zatem Trzecią Osobę Boską jako ciecz.

2.3. Inne

Do żadnej z wyżej wymienionych kategorii nie sposób jest natomiast przyporządkować sformułowania *napętniać się/ wypełniać się Duchem Świętym*. Dotyczy ono modlitwy o działaniu Ducha Świętego w życiu agensa. W tym stałym połączeniu wyrazów agensem jest człowiek, a patienssem Bóg, nie zaś odwrotnie. Widzimy zatem, że taka właśnie budowa wspomnianej jednostki leksykalnej podkreśla, iż Duch Święty nie działa w niczym życiu bez przyzwolenia danej osoby. Poza tym, jednostka ta, podobnie jak inne już wcześniej wspomniane, ukazuje Trzecią Osobę Trójcy Świętej jako substancję ciekłą lub sypką, człowieka natomiast jako naczynie lub pojemnik, który może zostać nią wypełniony. Duch Święty chce nawiązać bliską relację z człowiekiem, wypełniając go od środka. Ponadto leksem *wypełniać* sugeruje, że człowiek bez Ducha Świętego jest jak gdyby pusty, że Trzecia Osoba Trójcy Świętej stanowi konieczny element do jego prawidłowego funkcjonowania.

²⁵ SWJP 1998, 560.

²⁶ Por. SJP 1979, 104.

3. Podsumowanie

3.1. Kim/ czym w ujęciu językowym jest Duch Święty?

Podsumowując, Duch Święty jest językowo ujmowany przez protestantów pentekostalnych jako ogień (*gasić Ducha Świętego*), substancja ciekła (*wylanie Ducha Świętego*) oraz ciekła lub sypka (*być napelnionym/ wypełnionym Duchem Świętym, napelnić się/ wypełniać się Duchem Świętym*).

3.2. Jakie cechy Ducha Świętego wyłaniają się z Jego językowo-kulturowego obrazu?

Konceptualizacja Ducha Świętego w języku ukazuje Go jako Osobę:

- 1) cierpliwą (*Duch Święty przekonuje kogoś do zrobienia czegoś/ żeby...*),
- 2) posiadającą uczucia (*zasmucać Ducha Świętego*),
- 3) podrzędną wobec człowieka (*mieć Ducha Świętego, otworzyć się na działanie Ducha Świętego, pozwolić Duchowi Świętemu działać w swoim życiu, gasić Ducha Świętego*),
- 4) respektującą wolną wolę człowieka (*otwierać się na działanie Ducha Świętego, pozwolić Duchowi Świętemu działać w swoim życiu, napelnić się/ wypełniać się Duchem Świętym*),
- 5) mądrzejszą od człowieka (*polegać na Duchu Świętym*),
- 6) dążącą do nawiązania bliskiej relacji z człowiekiem (*być napelnionym/ wypełnionym Duchem Świętym, napelnić się/ wypełniać się Duchem Świętym*),
- 7) działającą w sposób gwałtowny (*gasić Ducha Świętego*).

3.3. Możliwości i funkcje Ducha Świętego wyróżnione na podstawie analizy tych stałych zwrotów używanych przez protestantów pentekostalnych, które dotyczą Trzeciej Osoby Boskiej

Z rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu Ducha Świętego wynika ponadto, że Trzecia Osoba Boska może:

- 1) posługiwać się pewnego rodzaju językiem (*Duch Święty mówi do kogoś, że ..., słuchać (głosu) Ducha Świętego*),
- 2) działać w widoczny sposób (*manifestacja Ducha Świętego*),
- 3) mieć wpływ na emocje człowieka (*czuć/ odczuwać obecność Ducha Świętego*).

Duch Święty w ujęciu językowym pełni następujące funkcje:

- 1) jest przewodnikiem człowieka (*Duch Święty kogoś prowadzi*),
- 2) wywiera nacisk na człowieka, by wypełniał on wolę Bożą (*Duch Święty przynagla kogoś, żeby...*), nakłania go do tego (*Duch Święty przekonuje kogoś do zrobienia czegoś, żeby...*),
- 3) umożliwia człowiekowi zbawienie (*Duch Święty przekonuje kogoś o grzechu*),
- 4) uwrażliwia człowieka na konkretny grzech (*Duch Święty pokazuje komuś dany grzech*),
- 5) daje człowiekowi miejsce aktywności w Kościele (*coś jest z Ducha*).

4. Wnioski

1. Protestanci pentekostalni postrzegają naturę Trzeciej Osoby Boskiej zgodnie z wyobrażeniami biblijnymi. Być może, przyczyną powoływania się na Pismo Święte w tej kwestii jest świadomość pewnego rodzaju niedostępności wiedzy dotyczącej Boga.
2. Duch Święty językowo ujmowany jest przez protestantów pentekostalnych jako taktowny, ale wymagający doradca, nie narzucający Swojego działania, oczekujący na pozwolenie człowieka w tej kwestii. Jest więc Istotą, która służy człowiekowi, dostosowuje się do jego potrzeb. Można Mu zaufać, ze względu na Jego mądrość.
3. Z drugiej strony Duch Święty może działać w gwałtownie. Mimo wszystko jednak, największa liczba jednostek leksykalnych podkreśla podrzędność Ducha Świętego względem człowieka.
4. Trzecia Osoba Boska działa w przystępny człowiekowi sposób: posługuje się pewnego rodzaju językiem, działa w widoczny dla człowieka sposób, ma wpływ na jego emocje.
5. Większość cech, możliwości i funkcji Ducha Świętego związana jest z Jego działaniem w życiu człowieka, co świadczy o antropocentryzmie w konceptualizacji rzeczywistości (także tej duchowej) przez człowieka.

Streszczenie:

Artykuł jest próbą rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu Ducha Świętego, zakrzeplęgo w stałych połączeniach wyrazowych funkcjonujących w odmianie dyskursu religijnego używanej przez protestantów pentekostalnych. Przedmiotem badań jest dyskurs religijny wiernych Kościoła Zielonoświątkowego oraz Kościoła Wiary Ewangelicznej w Polsce. W artykule dokonano analizy dwudziestu dwóch jednostek leksykalnych pogrupowanych w dwa pola semantyczne: jednostki leksykalne związane z komunikacją Trzeciej Osoby Boskiej

z człowiekiem oraz wyrażenia, zwroty i frazy dotyczące ponadnaturalnego działania Ducha Świętego. Ukazano w nim także, które z badanych połączeń wyrazowych mają korzenie w Biblii, a które wykazują wpływ języka angielskiego.

Słowa-klucze:

Językowo-kulturowy obraz świata, dyskurs religijny, stałe połączenie wyrazowe, pole semantyczne, Duch Święty.

Summary:

The article tries to reconstruct the linguistic-cultural image of the Holy Spirit set in fixed word combinations functioning in a religious discourse variant used by Pentecostal Protestants. The religious discourse of the Pentecostal Church and the Evangelical Faith Church in Poland constitutes the object of the research. Twenty two lexical units classified into two semantic fields: lexical units associated with the Third Divine Person communicating with man as well as expressions and phrases relating to supernatural activity of the Holy Spirit have been analysed in the article. It has also been shown there which of the examined word combinations are ingrained in the Bible and which of them are affected by the English language.

Key words:

linguistic-cultural image of the world, religious discourse, fixed word combination, semantic field, the Holy Spirit

Bibliografia:

Bartmiński J., 2009, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin.

Biblia to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, 1985, Warszawa .

Grzegorzczkowska R., 1995, *Jeszcze w sprawie ustalania granic jednostki leksykalnej* [w:]

„Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. LI, s. 67-74, Kraków.

Grzmil-Tylutki H., 2010, *Francuska lingwistyczna teoria dyskursu*, Kraków.

Labocha J., 2008, *Tekst, wypowiedź, dyskurs*, Kraków.

Lewicki A., Pajdzińska A., 2001, *Frazeologia* [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t.2. *Współczesny język polski*, pod. red. J. Bartmińskiego, Lublin, s. 315 – 333.

Modnicka N., 2009, „*Nie jestem z tego świata*” – czyli o *osobliwościach mowy protestantów ewangelikalnych* [w:] *Protestancka kultura słowa*, pod red. Z. Paska, Kraków, s. 212 – 226.

Pasek Z., 1992, *Ruch zielonoświątkowy*, Kraków.

Pasek Z., 2004, *Z badań religijności mieszkańców Wisły* [w:] *X Forum Ewangeliczne*, pod red. J. Puczka i P. Puczka, Cieszyn, s. 52 – 70.

SJP, 1979 - 1981, *Słownik języka polskiego*, pod red. M. Szymczaka, t.1 - 3, Warszawa.

SWJP, 1998, *Słownik współczesnego języka polskiego*, pod red. B. Dunaja, Warszawa.

Tokarski R., 1984, *Granice pola znaczeniowego* [w:] *Słownictwo w opisie języka*, pod red. K. Polańskiego, s. 85 – 99.

Tokarski R., 2001, *Słownictwo jako interpretacja świata* [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, pod. red. J. Bartmińskiego, Lublin, t.2. *Współczesny język polski*, s. 343 – 370.

Wojtak M., 2011, *O relacjach dyskursu, stylu, gatunku i tekstu* [w:] „Tekst i dyskurs”, nr 4, s. 69 – 78.

WSPP, 2012, *Wielki słownik poprawnej polszczyzny*, pod red. A. Markowskiego, Warszawa.

Źródła internetowe:

biblia.apologetyka.com, data dostępu: 20. 06. 2012